

*Зінчук Т.О., доктор економічних наук,
професор, завідувач кафедри
Житомирський національний
агроекологічний університет*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ОЦІНКИ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ГЕОГРАФІЧНИМ ПОХОДЖЕННЯМ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Незворотність та незмінність євроінтеграційного курсу України накладає певні зобов'язання і на процес реформування в аграрному секторі економіки. Виходячи із загальноєвропейського підходу щодо виокремлення політики сільського розвитку та Спільної аграрної політики (САП) ЄС, важливим є розробка та реалізація заходів з розвитку сільських територій. Незважаючи на певні досягнення в сільському господарстві, роль якого сьогодні позиціонується з локомотивом, або “точкою росту” національної економіки, у цій галузі існує надзвичайно багато проблем та структурних деформацій, які несуть загрозу сталому розвитку. Довготривале реформування аграрного сектора не привело до подолання наслідків соціально-економічної кризи на селі, формування сприятливих умов для зростання рівня і якості життя на сільських територіях.

Відкритість європейського ринку в рамках Угоди про Зону вільної торгівлі (ЗВТ) створює умови для підготовки сільськогосподарської продукції до конкурентного середовища, стандартів, норм та правил, в рамках яких забезпечується процес товаропротосування. Перші кроки в межах діючої Угоди, поки що в односторонньому порядку з боку ЄС, засвідчили про досить значний прорив сільського господарства в експортній політиці, про виконання встановлених квот за окремими видами сільського господарської продукції та поповнення бюджету країни у валютних надходженнях. Водночас, з початку поточного року спостерігається скорочення аграрного експорту відносно його темпів у 2013 р. та зростання частки сировинної групи у переліку агропродовольчої продукції, що є підтвердженням необхідності проведення системних реформ в галузі сільського господарства. Зокрема, у Комплексній стратегії розвитку сільського господарства та сільських

територій на 2015-2020 рр., розробка якої триває на сучасному етапі, визначено три ключові пріоритети реформування: по-перше, наближення законодавства до стандартів ЄС та дерегуляція; по-друге, підвищення конкурентоспроможності сільського господарства; по-третє, розвиток сільських територій та захист навколишнього середовища.

В рамках даної Стратегії планується створити програми підтримки малих фермерських господарств, впроваджувати ініціативи з поліпшення якості життя у сільській місцевості, а також посилювати ефективність місцевого самоврядування сільських територій. Одним із напрямів реалізації зазначених цілей є впровадження у практику сільського господарювання виробництва продукції із застосуванням географічних зазначень, які широко використовуються в європейській моделі сільського розвитку і таким чином підсилюють роль сільських територій у просуванні продукції із власною назвою.

Географічне зазначення, за прийнятим визначенням, – це назва товару (продукції), якість, репутація або інші особливості якого (якої) безпосередньо відносяться до його (її) географічного походження. Це об'єкт інтелектуальної власності (“ноу-хау”), надбання місцевої громади, що підлягає захисту, оскільки якісні характеристики продукції забезпечуються комплексом територіальних умов виробництва (характером ґрунту, особливостями природних і кліматичних умов та ресурсів, власною історією і досвідом у виробництві, поєднанням людського та виробничого потенціалу сільської місцевості).

В країнах-членах ЄС географічна назва є складовою частиною сільського життя, колективним правом громади, ознакою захищеності сільської території та певних прав місцевих жителів, що регулюється відповідними законодавчими актами (Регламент (ЄС) №1151/2012 від 21.11.2012 р. “Забезпечення якості сільськогосподарської продукції та продуктів харчування”; Регламент Ради (ЄС) № 510/2006 від 20.03.2006 р. “Про захист географічних зазначень та позначень походження сільськогосподарської продукції та продуктів харчування”; Регламент Комісії (ЄС) № 1898/2006 від 14.12.2006 р., що встановлює докладні правила виконання вищезгаданого та іншими). За діючим законодавством ЄС у практиці сільськогосподарського виробництва продукції з

географічною назвою використовується специфікація такої продукції у вигляді відповідних символів або “ярликів”, які офіційно прийняті за умовні позначення, а саме: PDO (Protected Designation of Origin) – *зазначення походження* та PGI (Protected Geographical Indication) – *географічне зазначення*. Вказані символи дозволяють відстежити весь процес товаропросування від виробництва до реалізації сільськогосподарської продукції на ринку.

Основна різниця у використанні цих символів полягає у специфіці їх використання. Так, **PDO** – це назва регіону (певного конкретного місця, країни), яка використовується для опису сільськогосподарської продукції (продуктів харчування), що походять тільки з цього регіону(конкретного місця, країни) якості або властивостей, які вони набувають виключно завдяки певному географічному середовищу з притаманними йому природними і людськими факторами, то **PGI** – це назва регіону (конкретного місця, країни), що використовуються для опису сільськогосподарської продукції (продуктів харчування), які походять з цього регіону (певного конкретного місця, країни), які мають особливу якість, репутацію або інші характеристики властиві цьому географічному місцезнаходженню.

Відмінність між даними назвами полягає у тому, що використання PDO засвідчує, що процеси виробництва, обробки і підготовка продукції до реалізації її на ринку відбуваються на виключно визначеній географічній території. Водночас, використання PGI підтверджує, що процес виробництва конкретного виду продукції відбувається також в межах певної географічної території, але її підготовка, обробка, упаковка та інші операції можуть відбуватись на інших територіях країни. Отже, PDO вказує на більш чіткий, нерозривний, потужний зв'язок з регіоном, який формується всередині сільської території і надає поштовху до соціально-економічного розвитку, у той же час, PGI є переважно гарантією географічного походження продукції, її якості, репутації, але зв'язок її з певною територією є не настільки щільним, як це засвідчує використання PDO. Про важливість переходу на продукцію із зазначеними назвами переконливо доводить факт їх визнання не лише європейськими країнами, але й більшістю країн світу: якщо у 1995 р. PDO і PGI визнавали та використовували у

практиці сільськогосподарського виробництва 30 країн, то у 2013 р. – 160 країн світу, у тому числі й такі країни, як Індія, Китай, США та інші.

САП ЄС основним завданням традиційно, незалежно від особливостей еволюційного розвитку аграрних реформ, вбачає у підвищенні рівня доходів сільськогосподарських товаровиробників при гарантуванні високої якості продукції, забезпечення продовольчої безпеки і дбайливого ставлення до природного навколишнього середовища. У контексті цієї політики передбачається широке й постійне впровадження географічних зазначень (PDO та PGI), як таких, що виконують різноманітні функції, а саме:

- правові (захист колективного права власності місцевої громади, захист місцепоходження продукції);
- соціальні (створення додаткових робочих місць, забезпечення високого рівня добробуту і якості життя, розвиток і захист традицій, національних особливостей, гарантія якості й безпеки продуктів харчування, соціальний контроль над територією, захист навколишнього природного середовища);
- економічні (підвищення рівня доходів сільських товаровиробників, досягнення високого рівня конкурентоспроможності агропродовольчої продукції на світових ринках, ефективність збуту та експорту, поповнення бюджету сільських територій);
- науково-інноваційні (специфікація продукції через наукові центри, ідентифікація назви продукту, встановлення критеріїв якості, контроль та реєстрація).

Отже, виробництво сільськогосподарської продукції з географічними зазначеннями неухильно впроваджується у європейську модель сільського розвитку та є складовою частиною життя на сільських територіях. Наприклад, такі види продукції, як сир, масло, молочні продукти, м'ясо та м'ясні продукти, оливкова олія, маргарин, фрукти, оливи, овочі, фрукти, риба, молюски, ракоподібні, хліб та кондитерські вироби, вино, спиртові напої, пиво, ще далеко не повний перелік агропродовольчої продукції, виробництво якої здійснюється з використанням захищених географічних зазначень та забезпечує прибуток і соціальні вигоди як для товаровиробника, сільської громади, так і в цілому, для

сільського населення, що проживає на сільських територіях. В країнах-членах ЄС використовують майже 4 тис. зареєстрованих назв, кожна з яких об'єднує сотні і тисячі виробників сільськогосподарської продукції, оскільки це результат колективних зусиль.

Охорона та захист географічних позначень в Україні знаходиться на початковій стадії адаптації до Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС і Угоди про ЗВТ, які спираються на положення про географічні позначення. На поточний час вживається 20 захищених географічних позначень національних продуктів (мінеральні води “Трускавецька”, “Східницька”, “Миргородська”, “Поляна Квасова” та окремі види вин: “Новий Світ”, “Сонячна долина”, “Меганом” і коньяків: “Таврія” та ін.). Водночас, з боку України використовуються запозичені географічні назви, особливо це стосується географічних назв вин, сирів та інших видів продукції. У молокопереробній галузі вживаються назви сирів, які походять з інших європейських країн, а саме: “Пармезан” (“Парміджано Реджано”, Італія), “Рокфор” (Франція), “Фета” (Греція) і тому подібне. Така ситуація зумовила прийняття Україною зобов'язань з ребрендингу і відмову на їх використання протягом десяти років з моменту імплементації Угоди про ЗВТ.

Все вищевказане свідчить як про здобутки для України у цій сфері: розвиток системи захисту географічних позначень та залучення досвіду і ресурсів ЄС, так і про можливі негативні наслідки (великі фінансові та брендові витрати, пов'язані зі зміною назв продукції) та ризики (можливість виникнення питань при використанні чутливих для ЄС географічних позначень продукції при експорті у треті країни). Але, разом з тим, розбудова системи позначення товарів та розвиток сільськогосподарського виробництва продукції з географічними назвами на сільських територіях підкреслюватиме у процесі євроінтеграції національну ідентичність вітчизняної продукції на внутрішньому і європейському ринках, сприятиме поширенню позитивного іміджу країни як виробника продуктів особливих за своїми якісними характеристиками, полегшуватиме збут продукції завдяки високому рівню її репутації, забезпечуватиме адаптацію вітчизняних товаровиробників до основних цілей європейської моделі сільського розвитку.